

Ե. ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԱՄՍԱԳԻՐ

ՓՈՐԹՈՒԿ ԱԼԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ՏՈՆ ՓԷՏՐՈՅ Ե .

Փորթուկալի տերութեան կառավարութիւնը Փերդինանդոս կամ Ֆեռնանտոյ Բ անունով քաղաւորին ձեռքն էր որ խնամակալ էր իր դեռահասակ որդւոյն Տոն Փետրոյի : Այս տարի սեպտեմբերի 16ը Տոն Փետրոյի ծննդեան տարեդարձն ըլլալով՝ տասներուք տարեկան եղաւ, ուստի եւ նոյն օրը մեծ հանդիսով քաղաւորութիւնը ձեռք առաւ :

Առաւօտանց կանուխ Լիսպոնայի բերդերէն ու նաւերէն բնդանօրներ արձըկուեցան, եւ մայրաքաղաքին բնակիչները, դրսի գաւառաց բնակիչներուն ալ մեկ մասը որ օրերով առաջ հոն վազեր էին հանդիսին համար՝ փողոցներն ու հրապարակները լեցուեցան : Տներուն պատուհանները

զարդարուած էին վերէն ի վար կախուած ոսկերեկ ու գոյնզգոյն հարուստ կերպասներով, փողոցներուն յատակն ալ Տագոս (Թանկոյ) գետոյն քարակ ու ոսկեգոյն աւազը սփռած էր :

Ազգային ժողովարանին մէջ առաջ խնամակալը սրտաշարժ ճառ մը խօսեցաւ ու իր արողէն հրաժարիլը յայտնեց . յետոյ նոր քաղաւորը համառօտ ու գեղեցիկ ատենախօսութիւն մը ըրաւ : Անկէց ետքը Լիսպոնայի պատրիարքը ելաւ արողէն ու սուրբ Աւետարանը ձեռք առած՝ անոր վրայ երդուընցուց զքաղաւորն որ Փորթուկալի երկրին մէջ ուղղափառ հաւատքն ու սահմանադրական միապետութիւնը անխախտ պահէ :

Իրիկունը բոլոր քաղաքը լուսաւորուեցաւ ու

Տոն Փետրոյ Ե .

Տոն Ֆեռնանտոյ Բ :

Տագոսի վրայ փառաւոր հրախաղութիւն եղաւ : Երկրորդ օրը ամենայն մեծամեծները պալատը ժողովեցան՝ նոր քաղաւորին ձեռքը համբուրելու . օտար տերութեանց դեսպաններն ալ գնացին իրենց բարեմաղբութիւններն ըրին, ու քաղաւորը Լիսպոնա գտնուող տասը հազար զինուորաց

զօրահանդէսն ըրաւ մեծ հրապարակին մէջ : Այս առթով քանի մը զիտելիք զենեք հոս Փորթուկալի երկրին ու բնակչացը վրայ :

Փորթուկալը 4 միլիոն բնակչով երկիր է՝ Սպանիայի սահմանակից : Բնակիչներուն աշխատասիրութիւնը քիչ ըլլալուն պատճառաւ, իր բարե-

բերութեանը համեմատ հարստութիւն չունի . եւ սակայն առ տարուան Փարիզու արուեստանա-
ղիան մեջ դրուած ձեռագործներէն ալ տեսնուե-
ցաւ որ այնչափ ետ մնացած չէ ճարտարութեան
կողմանէ : որչափ որ սովորաբար կրկարծուի :
Աւելի անուանի բերքերն են գէնք, յախճապակ,
ջուխայ, բամպըկեղեն, ապակի, բուղբ, կաշի,
ոսկիէ ու արծրքէ բանուածքներ եւ այլն : Հաշիւ
ըրած են որ Փորբուկայէն ամէն տարի դուրս տա-
րուած նուշին (պատեմին) ու չոր բուզին գինն է
500,000 ֆրանք . 2 միլիոն ֆրանքի նաքինջ կը-
յուղարկէ դուրս . 44 միլիոն ֆրանքի ալ գինի :

Ուսման ու գիտութեան սերը քիչ է Փորբուկայի
մեջ, քեպէտ եւ տէրութիւնը մեծ փոյր ունի որ
զպրոցներու վարժապետները գիտուն մարդիկ
ըլլան, եւ ուսումնական ընկերութիւններ, բան-
գարաններ ու հարուստ գրքատուններ շատ կան :

Լեզունին Սպանիացւոց լեզունն նման՝ բայց
անկեց շատ աւելի անուշ է . իսկ իրենց գրակա-
նութիւնը ամէն ժամանակ հարուստ եղած է մաս-
նաւորապէս բանաստեղծական գրուածքներու
կողմանէ :

Փորբուկայը հին ատեն *Լուսիտանիա* կըսուէր,
բնակիչներն ալ *Լուսիտանացիք* . ուրը հարիւր
տարի մը կայ որ *Փորթուկալ* ըսուեցաւ երկիրը, եւ
բնակիչները *Փորթուկէզ* . եւ ասոր պատճառը կը-
սեպուի Տուերոյ գետին վրայ եղած բերդի մը
անունը որ Cale (գակ) կըսուի եղեր, լատիններէն
Portus Cale (*Փորթուս գալէ*), անկեց եղեր է *Փոր-
թուգալ* կամ *Փորթուկալ* : Ոմանք կընամարին քէ
Փորթոյ քաղաքին անունէն առնուած է բոլոր եր-
կրին անունն ալ :

ՓԱՐՈՍԻ ԵՒ ԹԱՆԿՈՒԹԻՒՆ Ի ԿՈՍՏԱՆԳՆՈՒՊՈԼԻՍ :

Թեպէտ եւ արեւելքի լրերուն ստոյգները արեւ-
ելեան լրագիրներէն ու նամակներէն պիտի առ-
նուին միշտ, բայց երբեմն եւրոպայի տէրութեանց
պաշտօնական լրագիրները այնպիսի տեղեկու-
թիւններ կուտան որ մասնաւոր մտադրութեան
արժանի են :

Ասոնց կարգէն կերեւնայ մեզի նաեւ այն հա-
մառօտ տեղեկութիւնն որ ամսոյս 25ին Պօլիսէն
գրուած նամակէ մը առնելով հրատարակեց Փա-
րիզու *Ազդարար* (*Մօնիթօր*) ըսուած լրագիրը :

« Օսմանեան տէրութիւնը այնպիսի բարեկար-
գութեան մը ձեռք գարկաւ այս օրերս որ երկար
ժամանակէ ի վեր նաւորդաց ուզած բանն էր . այս

ինքն Գաղղիոյ կայսերական Սուրհանդակարա-
նին նաւապետներէն Պարոն Միշէլ նաւապետին
հրաման տուաւ որ Անատօլի ու Բումելիի ծովե-
զերքը՝ Չանազգալէսիէն մինչեւ Սեւ ծով՝ շատ մը
փարոսներ (լապտերներ) շինէ . անով ասկեց
ետքը նաւերը պիտի կարենան այն երկու նե-
ղուցներէն անցնիլ ու ցամաքները ճանչնալ . որ
առաջ՝ լոյս չըլլալուն պատճառաւ շատ վտանգա-
ւոր էին : Պ. Միշէլ նաւապետը խօսք տուեր է որ
յունուար ամսէն առաջ դէռ պէտք եղած գործիք-
ներն ու գործը լմնցնել : Կամաց կամաց փարոս-
ներ ու լապտերներ հաստատելու սովորութիւնը
պիտի տարածուի ամէն տեղ, այնպէս որ կրնանք
ամենայն կերպով յուսալ քէ քանի մը տարիէն
օսմանեան տէրութեան ծովեզերքներն ու մանր
կղզիները վտանգաւոր պիտի չըլլան, ինչպէս որ
էին մինչեւ հիմա, ու զինուորական եւ վաճառա-
կան նաւապետները զանգատ կընէին : Օսմանեան
տէրութեան այս ըրած որոշումը որչափ ալ գո-
վեց քիչ է . վասն զի այսուհետեւ պիտի չպա-
տահին այն բազմաթիւ ձախորդութիւններն որ
ամէն տարի կըլլային, ու եւրոպացւոց այն կող-
մերն ըրած մեծ վաճառականութեանը շատ վնաս
կընէին :

« Ուրիշ զանազան՝ առաջարկութիւններ ալ կան՝
մէկը քան զմէկալը օգտակար՝ որ քննուելու վրայ
են . քէ որ անոնք ալ ընդունելի ըլլան՝ Ալի փա-
շային զանբիցութեամբ կազմուած խորհրդա-
րանը գործով պիտի ցուցնէ քէ միտքը հաստատ
դրեր է որ նիւքական բարեկարգութիւններ ընե-
լն ամենեւին ետ չկենայ . անոնցմով միայն պիտի
կարենայ Տաճկաստանը բոլորովին նորոգուիլ եւ
ձեռք ձգել այն ուժն որ դաշնակից տէրութիւնք
կուզեն որ ունենայ եւրոպայի ջուգակշռութեանն
ու հանգստութեանը համար :

« Օսմանեան տէրութեան առջեւ տնտեսական
խնդիր մըն ալ կայ որ շատ մտմտուք կուտայ
իրեն, եւ յիշաւի : Խօսքերէիս չափազանց բան-
կութեան վրայ է որով ապրուստի հարկաւոր
եղած բաները երկու տարիէ ի վեր սաստիկ սչցեր
են : Զօրաց ապրուստին պէտք եղած ուտելիքնե-
րուն զինը առաջինին եռապատիկն է, ուրիշ բա-
նեւորներ կրկին : Ռուսաց դէմ պատերազմ հրա-
տարակուած ատենները Պէյօղլուի մէջ մէկ քարա-
շէն տան մը վարձը (քիրան) 12 կամ 15,000 դա-
նեկան էր (2,500 կամ 3,250 ֆրանք) . այսօրուան
օրս հասարակ տան մը վարձը 50 կամ 40,000 դա-
նեկանէն պակաս չէ : Յորենին քոռը (քիլէն) 1855ին
15էն մինչեւ 20 դանեկան էր . հիմա 70 դանեկա-